

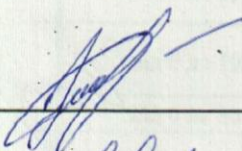
**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра економіки, підприємництва та економічної безпеки**

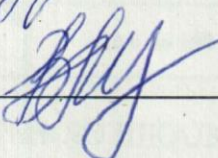
ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

**на тему «Прогнозування банкрутства та розробка антикризової програми
підприємства»
за матеріалами ТОВ «Комплексні Аграрні Системи»**

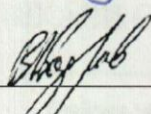
Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
II курсу, групи ЕМУз – 21-1
спеціальності 051 Економіка,
освітня програма
«Управління бізнес-процесами
на підприємстві»

Дергачової Юлії Сергіївни

Науковий керівник

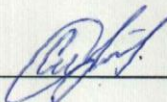

Минчинська Ірина Василівна,
к.е.н.

Керівник освітньо-
професійної програми

Бодров Володимир Григорович,
д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням
кафедри економіки, підприємництва та
економічної безпеки,
протокол від 28.11.2022 №6

Завідувач кафедри
економіки, підприємництва та
економічної безпеки

Слюсарева Л.В., д.е.н., професор

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 54

27.01.2023

(дата)

0.98

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту 27.01.2023р.

(до захисту,
на доопрацювання)

(дата)

[підпис]

(підпис)

Результат захисту

80

(оцінка)

13.02.23р.

(дата)

(підпис)

Голова ЕК:

(підпис)

Кіндзерський Ю.В., д.е.н., с.н.с.

Заступник голови ЕК

[підпис]

(підпис)

Лазебник Л.Л., д.е.н., професор

Члени комісії:

[підпис]

(підпис)

Бодров В.Г., д.е.н., професор

[підпис]

(підпис)

Марченко О.І., к.е.н., доцент

Секретар комісії

[підпис]

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 25	21		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 5	4		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
5. Передзахист (якість та повнота представленого матеріалу, рішення щодо балів залишається за комісією)	від 1 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	40		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	-		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	40		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
80	В	4,5	13.02.23	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	А	5 (відмінно)
80-89	В	4 (добре)
70-79	С	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	Е	
35-49	ЕХ	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут економічної безпеки

та митної справи,

Кафедра економіки, підприємництва

та економічної безпеки

Спеціальність 051 Економіка

Освітньо-професійна програма

«Управління бізнес-процесами на підприємстві»

Затверджую

Завідувач кафедри Л.В. Слюсарева

Завдання на випускню кваліфікаційну (дипломну) роботу здобувачу вищої освіти

Дергачьовій Юлії Сергіївні

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
«Прогнозування банкрутства та розробка антикризової програми підприємства»

Затверджена наказом ректора від 30 листопада 2021 р. № 1652

2. Строк здачі закінченої роботи 20 січня 2023 р.

3. Цільова установка: оцінка та прогнозування неплатоспроможності та ймовірності банкрутства підприємства.

Мета роботи: розробка комплексної методики оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, спрямованої на діагностику можливого настання кризової ситуації на підприємстві та розробка антикризової програми.

Об'єкт дослідження: є процес розвитку кризових явищ та загрози банкрутства на підприємстві.

Предмет дослідження: дослідження є теоретико-методичний апарат оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, виявлення напрямків розробки антикризової програми на підприємстві.

База дослідження: ТОВ «Комплексні Аграрні Системи».

4. Вихідні дані до роботи складають звітні дані підприємства за 2017-2021 рр., інтернет-ресурси, навчальні посібники, монографії та наукові статті в періодичних економічних виданнях.

5. Перелік графічного матеріалу: 13 таблиць, 6 рисунків.

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом): Вступ; Розділ 1. Теоретико-методичні основи прогнозування банкрутства та розробки антикризової програми підприємства; 1.1. Економічна сутність та причини банкрутства підприємства; 1.2. Методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємства; 1.3. Антикризова програма підприємства; призначення, цілі та завдання розробки; Розділ 2. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі ТОВ «Комплексні Аграрні Системи») 2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Комплексні аграрні системи» 2.2. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства на основі використання економіко-математичних методів та моделей 2.3. Оцінка

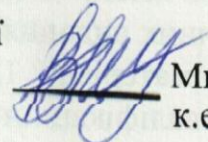
можливостей використання методів аналіз фінансового стану підприємств
прогнозуванні ймовірності банкрутства; Розділ 3. Пропозиції
удосконалення підходів до прогнозування ймовірності банкрутства та роз
антикризової програми підприємства (на прикладі ТОВ «Комплексні Аг
Системи»); 3.1. Заходи з попередження, прогнозування та запобігання кри
явищам на підприємстві 3.2. Розробка антикризової програми діяльності
«Комплексні аграрні системи».

7. Календарний план виконання роботи

№ п/ п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання роботи	
		За планом	Факт
1.	Вибір теми дипломної роботи, затвердження плану виконання роботи	30.11.2021р.	30.11.2
2.	Опрацювання літературних джерел за напрямком дослідження	03.03.2022 р.	03.03.2
3.	Підготовка теоретичного розділу та подання її керівнику	06.04.2022 р.	06.04.2
4.	Апробація результатів дослідження теоретичного опрацювання матеріалу (підготовка статті та/або тез доповіді на науковій конференції)	28.05.2022р.	28.05.2
5.	Підготовка аналітичного розділу роботи та подання її керівнику	30.08.2022р.	30.08.2
6.	Підготовка III розділу дипломної роботи та подання її керівнику	04.10.2022 р.	04.10.2
7.	Підготовка 100% дипломної роботи та подання її керівнику	07.11.2022 р.	07.11.2
8.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	14.11.2022 р.	14.11.2
9.	Попередній захист дипломної роботи	28.11.2022р.	28.11.2
10.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	18.01.2023р.	18.01.2
11.	Рецензування дипломної роботи	20.01.2023р.	20.01.2
12.	Представлення роботи для перевірки на плагіат	20.01.2023р.	20.01.2
13.	Захист дипломної роботи	13.02.2023р.	13.02.2

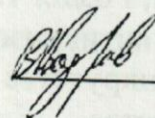
Дата видачі завдання 30 листопада 2021 р.

Керівник випускної кваліфікаційної
(дипломної) роботи

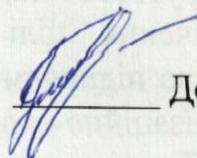
Минчинська Ірина Василі
к.е.н.

Керівник освітньо-
професійної програми

Бодров Володимир Григор
д.е.н., професор

Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти

Дергачьова Юлія Сергіївна

АНОТАЦІЯ

Прогнозування банкрутства та розробка антикризової програми підприємства

Метою роботи є розробка комплексної методики оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, спрямованої на діагностику можливого настання кризової ситуації на підприємстві та розробка антикризової програми.

Завданнями роботи є наступні: навести економічну сутність та причини банкрутства підприємства; надати методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємств; розглянути поняття антикризової програми підприємства: призначення, цілі та завдання розробки; провести оцінку ймовірності банкрутства підприємства на прикладі ТОВ «Комплексні аграрні системи»; внести пропозиції щодо удосконалення підходів до прогнозування ймовірності банкрутства та розробити антикризову програму на прикладі ТОВ «Комплексні аграрні системи».

Предмет дослідження є теоретико-методичний апарат оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, виявлення напрямків розробки антикризової програми на підприємстві. Об'єктом дослідження є процеси економічної неспроможності підприємства.

Базою дослідження виступають матеріали ТОВ «Комплексні аграрні системи». Наукова-практична значимість одержаних результатів полягає в у розробці комплексної методики оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, а також у систематизації факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на ймовірність банкрутства підприємства та визначення критеріїв банкрутства.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

Ключові слова: кризовий стан підприємства, банкрутство підприємства, ймовірність банкрутства, прогнозування банкрутства підприємства, моделі прогнозування банкрутства, антикризова програма підприємства.

Дипломна робота викладена на 56 сторінках; 13 таблиць та 6 рисунків; список використаних джерел містить 40 найменувань.

Рік виконання дипломної роботи – 2022 р.

Рік захисту дипломної роботи – 2023 р.

SUMMARY

Bankruptcy prediction and working out of the enterprise's anti-crisis program

The aim of the work is to develop a comprehensive methodology for assessing and forecasting the risk of enterprise bankruptcy aimed at diagnosing the possible onset of a crisis situation at the enterprise and developing an anti-crisis program.

Objectives: to present the economic essence and causes of enterprise bankruptcy; to provide methodological approaches to forecasting enterprise bankruptcy; to consider the concept of an enterprise's anti-crisis program: its purpose, goals and objectives; to assess the likelihood of enterprise bankruptcy on the example of LLC "Integrated Agrarian Systems"; to make proposals for improving approaches to forecasting the probability of bankruptcy and to develop an anti-crisis program on the example of LLC "Integrated Agrarian Systems".

The subject of the research is the theoretical and methodological apparatus for assessing and forecasting the risk of bankruptcy of an enterprise, identifying areas for developing an anti-crisis program at an enterprise.

The object of *the research* is the processes of economic insolvency of the enterprise.

The research is based on the materials of LLC "Integrated Agrarian Systems".

The scientific and practical significance of the obtained results is to develop a comprehensive methodology for assessing and forecasting the risk of enterprise bankruptcy, as well as to systematize the factors of influence of the external and internal environment on the probability of enterprise bankruptcy and determine the criteria for bankruptcy.

Structure of the work. The final qualification work consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of references and appendices.

Key words: the crisis of the enterprise, bankruptcy of the enterprise, bankruptcy probability, bankruptcy prediction of the enterprise, bankruptcy prediction model, enterprise's anti-crisis program.

The thesis is laid out on 56 pages; 13 tables and 6 figures; the list of sources used contains 40 items

Year of completion of the thesis 2021.

Year of final thesis defence 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ТА РОЗРОБКИ АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Економічна сутність та причини банкрутства підприємства	10
1.2. Методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємства	17
1.3. Антикризова програма підприємства: призначення, цілі та завдання розробки	23
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «КОМПЛЕКСНІ АГРАРНІ СИСТЕМИ»).....	28
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Комплексні аграрні системи»	28
2.2. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства на основі використання економіко-математичних методів та моделей	33
2.3. Оцінка можливостей використання методів аналіз фінансового стану підприємства при прогнозуванні ймовірності банкрутства	35
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТА РОЗРОБКА АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «КОМПЛЕКСНІ АГРАРНІ СИСТЕМИ»)	43
3.1. Заходи з попередження, прогнозування та запобігання кризовим явищам на підприємстві.....	43
3.2. Розробка антикризкової програми діяльності ТОВ «Комплексні аграрні системи»	46
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкових відносин, за наявності конкуренції та виникнення часом непередбачуваних ситуацій, фінансово-господарська діяльність підприємства неможлива без ризиків. Поява ризиків пов'язана з сутністю ринкових відносин, які завжди пов'язані з невизначеністю досягнення кінцевих результатів підприємництва. На будь-якому підприємстві виникають ризики пов'язані з його виробничою та фінансовою діяльністю, але найбільш небезпечним з них є ризик банкрутства, тому що при його настанні підприємство втрачає можливість подальшого функціонування і надалі, як правило, руйнується, що, у свою чергу, згубно відбивається на економіці загалом. Тому оцінка та прогнозування ризику банкрутства з метою запобігання фінансовому краху підприємства стає очевидною.

Оцінка та прогнозування неплатоспроможності та ймовірності банкрутства підприємства становлять інтерес не тільки для акціонерів, кредиторів, постачальників, замовників та інших осіб у виборі найбільш надійних та перспективних ділових партнерів, але й для власної самооцінки, яка дозволяє раніше розпізнати ознаки погіршення становища, виявити причини виникнення, оперативніше відреагувати на них та з більшою ймовірністю уникнути чи зменшити ризик банкрутства шляхом своєчасного вжиття відповідних заходів для виведення підприємства з неплатоспроможного стану.

У процесі управління, таким чином, необхідно враховувати, що кризові явища виникатимуть під час розвитку підприємства з певною періодичністю. Отже, одним із завдань менеджменту стає прогнозування кризових явищ, їх запобігання у випадках, коли це можливо, та забезпечення керованості кризою, якщо настання її неминуче. Відповідно, антикризовий менеджмент є необхідною складовою регулярного процесу управління.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. До проблем діагностики банкрутства підприємства та питань фінансового оздоровлення неплатоспроможних підприємств у своїх роботах зверталися такі російські вчені:

С.Г. Беляєв, І.Ю. Беляєва, А.В. Варварін, А.П. Градов, М.Г. Делягін, О.В. Єфімова, О.П. Зайцева, Г.П. Іванов, Г.Г. Кадиков, В.М. Козаків, В.В. Ковальов, С.Є. Кован, В.І. Кошкін, Н.М. Крейніна, Є.А. Мізіковський, Т.Ю. Морозова, В.Ф. Палій, А.Д. Шеремет та ін. Серед іноземних учених можна назвати роботи Еге. Альтмана, У. Бівера, Р. Таффлера та інших.

Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є розробка комплексної методики оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, спрямованої на діагностику можливого настання кризової ситуації на підприємстві та розробка антикризової програми.

Відповідно до поставленої мети в ході дослідження сформульовані такі основні завдання:

- навести економічну сутність та причини банкрутства підприємства;
- надати методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємств;
- розглянути поняття антикризової програми підприємства: призначення, цілі та завдання розробки;
- провести оцінку ймовірності банкрутства підприємства на прикладі ТОВ «Комплексні аграрні системи»;
- внести пропозиції щодо удосконалення підходів до прогнозування ймовірності банкрутства та розробити антикризову програму на прикладі ТОВ «Комплексні аграрні системи».

Об'єкт дослідження є процеси економічної неспроможності підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичний апарат оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, виявлення напрямків розробки антикризової програми на підприємстві.

База дослідження – ТОВ «Комплексні Аграрні Системи».

Методи дослідження. У роботі застосовано системний підхід, аналіз та синтез, індукція та дедукція, сучасні методи побудови економічних моделей, економічні, соціологічні та інші виміри, що дозволило в сукупності забезпечити достовірність та обґрунтованість висновків та пропозицій.

Наукова-практична значимість одержаних результатів полягає в у розробці комплексної методики оцінки та прогнозування ризику банкрутства підприємства, а також у систематизації факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на ймовірність банкрутства підприємства та визначення критеріїв банкрутства.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків. В роботі використано – 13 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел - 40 найменування. Загальний обсяг роботи – 56 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ТА РОЗРОБКИ АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та причини банкрутства підприємства

Банкрутство є найважливішим інститутом ринкової економіки, нормальне функціонування якого може бути утрудненим через відсутність повноцінних концептуальних основ даного інституту, недостатньо проробленої і розвинутої правової системи, що веде до характерної для нашої країни недооцінки значимості інституту неспроможності і самого змісту механізму банкрутства.

Звернемося до деяких джерел та наведемо приклади трактування поняття банкрутства у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Аналіз підходів до визначення категорії «банкрутство»

№ з/п	Автор	Характеристика (зміст поняття)
1.	Белінська О. [2]	Банкрутство – це один з ключових елементів ринкової економіки, що є неспроможністю продовження суб'єктом, який має значні борги перед кредиторами і зобов'язання перед бюджетом, своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності й безприбутковості.
2.	Даниленко В. [8]	Банкрутство – це визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства.
3.	Левченко Н. [18]	Банкрутство – це невід'ємний елемент ринкової економіки, який дає змогу перерозподілити обмежені ресурси й ефективно їх використовувати, є засобом захисту майнових прав власників.
4.	Прохорова В. [27]	Банкрутство — це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, внаслідок якої воно нездатне задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Продовження табл. 1.1

5.	Пономаренко Т. [28]	Банкрутство - неспроможність боржника платити за своїми зобов'язаннями, повернути борги в зв'язку із відсутністю у нього грошових коштів для сплати.
6.	Сушко В. [31]	Система банкрутства включає цілий ряд логічних причинно-наслідкових, організаційних і методичних засобів, забезпечуваних державними органами влади.

Джерело: сформовано автором за даними [2;8;18;27;28;31]

Проведення порівняльного аналізу щодо визначення основних причин банкрутства, дозволило провести їх групування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні фактори (причини) виникнення банкрутства

№ з/п	Автор	Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
1	2	3	4
1.	Бова В. [3]	– спад виробництва; – збільшення кількості збиткових підприємств; – неплатоспроможність підприємств-партнерів; – політична нестабільність держави; – недосконалість законодавства; – високий рівень податків; – структура та рівень добробуту населення; – розмір і структуру споживання; – платоспроможний попит населення; – посилення міжнародної конкуренції; – банкрутство боржників підприємства; – загальний розвиток науки і техніки; – рівень технологій.	– дефіцит власних оборотних активів; – недосконалість механізму ціноутворення; – бездіяльність юридичних служб підприємства; – відсутність контролю за договірними відносинами; – значна питома вага непродуктивних витрат; – зростання дебіторської та кредиторської заборгованості; – неефективне використання ресурсів; – збільшення витрат; – збиткова діяльність підприємства.
2.	Василенко В. [6]	– макроекономічна нестабільність; – значний рівень інфляції; – криза окремої галузі; – сезонні коливання; – посилення монополізму на ринку; – дискримінація підприємства органами влади та управління; – погіршення криміногенної ситуації.	– неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; – низька якість менеджменту; – низький рівень кваліфікації персоналу; – блокування інновацій та раціоналізаторства; – нерозвинутість фінансового контролінгу.

Продовження табл.1.2

3.	Левченко Н. [18]	– спад кон'юнктури в економіці в цілому; – зменшення купівельної спроможності населення; – нестабільність господарського та податкового законодавства; – нестабільність фінансового та валютного ринків; – посилення конкуренції в галузі; – політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах підприємств – постачальників сировини; – конфлікти між засновниками.	– дефіцит в організаційній структурі; – недоліки у виробничій сфері; – прорахунки в галузі постачання; – низький рівень маркетингу; – втрата ринків збуту продукції; – дефіцит у фінансуванні.
4.	Хринюк О. [34]	– кризовий стан економіки: інфляція, загальний спад виробництва, нестабільність фінансової системи, зростання цін на ресурси; – зміна кон'юнктури ринку; – неплатоспроможність та банкрутство партнерів; – жорстка фіскальна політика держави (високий рівень податків); – нестабільна політична ситуація в країні; – зміна зовнішньоекономічної політики держави; – антимонопольна політика держави; – неудоконаленість законодавства тощо; – зміна чисельності та складу населення; – рівень та структура споживання; – життєвий рівень та платоспроможність населення; – стихійне лихо тощо.	– низький рівень техніки, технології; – виробництво неконкуренто-спроможної продукції; – низький рівень організації виробництва; – зниження ефективності використання виробних ресурсів, виробничої потужності; – створення понаднормованих залишків запасів; – уповільнення обіговості капіталу, створення його дефіциту; – використання позик на не вигідних умовах; – збільшення фінансових витрат; – зниження показників рентабельності; – швидке та непланове розширення діяльності.

Джерело: сформовано автором за даними [3;6;18;34]

Як бачимо з табл. 1.2, як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що призводять до виникнення банкрутства підприємства є дуже багато, тому їх слід об'єднати в групи, що дозволить їх своєчасно ідентифікувати та нейтралізувати.

Зовнішні причини виникнення банкрутства можна загалом об'єднати у такі групи факторів, як: економічні (макроекономічна нестабільність, спад виробництва, інфляція), політичні (політична нестабільність держави), правові (недосконалість господарського та податкового законодавства), демографічні

(структура та рівень добробуту населення, зменшення купівельної спроможності населення), природні (стихійні лиха та природні катаклізми).

Щодо внутрішніх факторів, що зумовлюють виникнення банкрутства, найбільш доцільним вважаємо наступне групування факторів: виробничі (неефективне використання ресурсів, дефіцит власних оборотних активів, низький рівень організації виробництва), управління (низька якість менеджменту, блокування інновацій та раціоналізаторства), планування (недосконалість механізму ціноутворення, значна питома вага непродуктивних витрат), організації (бездіяльність юридичних служб підприємства) та контролю (відсутність контролю за договірними відносинами, нерозвинутість фінансового контролінгу) [10,с.35].

Систематизація існуючих видів банкрутства в умовах дійсної відсутності єдиної класифікації неспроможності необхідна з метою підвищення уваги до проблем вивчення методологічних основ інституту банкрутства, що може згодом сприяти найбільш ефективному пошуку рішень в області його вдосконалення на практиці.

Необхідно враховувати, що запропонована класифікація носить умовний характер через взаємозалежність факторів і розділити їх можна лише умовно за переважним фактором, що визначає його природу. Так, залежно від факторів, що призвели компанію до неплатоспроможності, деякі автори виділяють три основні види банкрутства:

1. Банкрутство бізнесу, пов'язане з неефективним управлінням підприємством, маркетинговою стратегією чи використанням наявних ресурсів;
2. Банкрутство власника, викликане, в першу чергу, недоліком у власника інвестиційних ресурсів, необхідних для здійснення розширеного, а іноді і простого відтворення за наявності нормальних матеріальних і трудових ресурсів, розумної маркетингової політики та попиту на продукцію, що випускається;
3. Банкрутство виробництва, коли під впливом перших двох факторів через застаріле обладнання або через жорстку конкуренцію компанія виробляє неконкурентоспроможну продукцію. Змінити подібне становище компанії

можна тільки за рахунок часткового або повного перепрофілювання виробництва, тоді які заходи на кшталт зміни керуючого або збільшення фінансових вливань у існуюче виробництво будуть безрезультатними.

Поняття банкрутства можна охарактеризувати різноманітними його видами. У законодавчій та фінансовій практиці виділяють наступні види банкрутства підприємств:

1. Реальне банкрутство – це досконала нездатність підприємства повернути у майбутньому періоді свою фінансову стійкість та платоспроможність внаслідок реальних втрат застосовуваного капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству виконувати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, внаслідок чого воно оголошується банкрутом юридично [14,с.160].

2. Технічне банкрутство – це стан неплатоспроможності підприємства, викликане значним простроченням його дебіторської заборгованості. У цьому величина дебіторської заборгованості перевищує величину кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів суттєво перевищує обсяг його фінансових зобов'язань. Технічне банкрутство за результативного антикризового управління підприємством, включаючи його санування, зазвичай, не призводить до юридичного його банкрутства [17,с.153].

3. Умисне банкрутство – це свідоме створення (чи підвищення) керуючим або власником підприємства його неплатоспроможності; заподіяння ними економічної шкоди підприємству через особисті інтереси або інтереси інших осіб; свідомо безграмотне фінансове управління [19].

4. Фіктивне банкрутство – це процес явно неправдивого оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в непорозуміння кредиторів для надання від них відстрочки (розстрочення) виконання власних кредитних обов'язків або знижки з кредитної суми заборгованості.

5. Приховане банкрутство – це навмисне приховування факту стійкої фінансової нездатності через надання неправдивих даних. Якщо цей факт призвів

до матеріального збитку кредиторів, то такі дії переслідуються законом [14,с.162].

Враховуючи сучасну дійсність, з економічного погляду описана класифікація представляється досить обґрунтованою. Слід зазначити, що переважна більшість авторів при розмежуванні видів банкрутства виходять із законодавства, юридичного визначення цього поняття, визнання неспроможності в суді, що цілком логічно, враховуючи переважну увагу до банкрутства як до правового інституту. Як критерії класифікації виступали:

- 1) характер причин, що спричинили неспроможність;
- 2) характер діяльності боржника.

Незважаючи на близькість першого критерію, пов'язаного з причинами банкрутства, до вищевикладеної класифікації, пов'язані з ними види неспроможності в минулому були прямо прописані в законодавстві (чого не можна сказати про теперішній час).

На зміну даній класифікації прийшла дуже поширена класифікація, запропонована як основна у фінансовій практиці, зокрема, фахівцями в галузі антикризового управління, згідно з якою виділяють [21,с.106]:

1. Реальне банкрутство, що характеризується нездатністю організації відновити свою платоспроможність в силу дійсних втрат власного та позикового капіталу. В даному випадку мається на увазі юридичне оголошення такої компанії банкрутом.

2. Технічне (тимчасове, умовне) банкрутство передбачає, що неплатоспроможність підприємства викликана суттєвим простроченням оплати її заборгованості і натомість великого обсягу дебіторську заборгованість, затоварювання готовий продукцією, у результаті сума активів організації перевищує обсяг її боргів. У разі юридичного визнання банкрутства компанії можна уникнути шляхом проведення необхідних антикризових заходів, санації боржника.

3. Кримінальне банкрутство, метою якого є навмисне заволодіння власністю організації, що стала боржником за потурання керівництва, яке може

діяти не тільки в особистих інтересах, але і під тиском недобросовісних кредиторів. У разі банкрутство стає певним варіантом кримінального бізнесу, що досить явно простежується в Україні, особливо на початковому етапі становлення ринкової економіки.

Розглянувши класифікацію видів банкрутства доцільно дослідити його стадійність. У процесі банкрутства підприємство проходить кілька стадій [32,с.50]:

- приховану (початкову);
- фінансової нестабільності;
- неплатоспроможності (реального банкрутства);
- юридичного визнання банкрутства.

В даний час під банкрутством розуміється цілий комплекс антикризових заходів щодо оздоровлення боржника і лише у разі неможливості або невдалої санації застосування до нього ліквідаційних процедур.

Суть банкрутства у тому, що неплатоспроможність підприємства набуває сталого характеру. Це відсутність грошей у підприємства для оплати своїх зобов'язань, стан фінансової незабезпеченості, тобто абсолютний розлад виробничо-господарської діяльності, що є причиною руйнування та ліквідації підприємства.

Сенс банкрутства полягає в тому, що з господарського обороту виключаються неплатоспроможні підприємства. Оскільки економічна неспроможність одного підприємства позначається на фінансовому становищі інших суб'єктів господарювання, які є його контрагентами, то банкрутство дозволяє суб'єктам господарювання покращити свої справи та досягти фінансової стабільності.

В даний час більшість економістів схиляються до того, що невдачі у бізнесі часто пов'язані з недосвідченістю менеджерів, зловживаннями, що веде загалом до неефективного управління фірмою, до прийняття помилкових рішень, неможливості пристосуватися до ринкових умов і, зрештою, до розвитку кризи підприємства, внаслідок яких, фінансові менеджери нездатні задовольнити

встановлені строки, пред'явлені з боку кредиторів, вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом [6,с.218].

Наслідками цієї недосвідченості є:

- для власників – втрата вкладеного у підприємство капіталу;
- для держави – скорочення податкових надходжень до бюджету;
- для кредиторів – втрата наданих кредитних ресурсів;
- для працівників – втрата робочих місць та зростання безробіття.

Підсумовуючи вищевикладене прийшли до висновку, що банкрутство – це досить трудомістке, багатостороннє явище, наслідком якого може стати як втрата вкладеного в підприємство капіталу, так і втрата робочих місць, а внаслідок розвиток безробіття. Тому правильне та ефективне розпізнавання банкрутства на ранніх стадіях буде не тільки позитивно відбиватися на власнику підприємства, а й економіці загалом. Безумовно, банкрутство – це єдиний спосіб «почати все спочатку», звільнившись від боргів, але щоб не призвести підприємство до неплатоспроможності, необхідний правильний аналіз стану справ на підприємство, ефективний фінансовий менеджер та надійну фінансову стратегію з метою забезпечення сталого економічного зростання підприємства.

1.2. Методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємства

Ринковою економікою було вироблено широку систему фінансових методів діагностики банкрутства та розроблено безліч методик, що дозволяють приймати управлінські рішення в умовах загрози настання банкрутства. Ця методика призначена як для організацій, у яких простежується кризове явище і потрібно вживати негайних заходів для стабілізації, так і для інших організацій, що працюють у ринкових умовах. Це пов'язане в першу з тим, що методика дає можливість виявити негативні чинники розвитку організації на ранній стадії, і навіть знайти шляхи їх ліквідації. Від міри економічної відповідальності суб'єктів господарювання залежить ефективність будь-якої економіки.

Діагностикою неспроможності (банкрутства) сучасного підприємства є система фінансового аналізу, який спрямований на вивчення ознак кризового розвитку організації за даними фінансової звітності. Для того щоб оцінити стан самої організації (можливість своєчасної нормалізації фінансової ситуації, вжиття заходів для відновлення платоспроможності), а також для вибору контрагентів (оцінка платоспроможності та надійності контрагента) дуже важливо визначити ймовірність банкрутства.

При аналізі ймовірності банкрутства дається узагальнююча оцінка фінансової стійкості підприємства його платоспроможності, робиться прогноз, а у майбутньому оцінюється і сама ймовірність банкрутства. Аналіз фінансового становища організації проводиться за розрахунок оцінки комплексу фінансових показників, що характеризують різні сторони її діяльності. Дані показники відображають результати економічної діяльності організації, визначають її конкурентоспроможність, діловий потенціал тощо [30,с.172].

Але, незважаючи на існування великої кількості способів, які дозволяють визначити ймовірність банкрутства підприємства, жоден з них не може претендувати на використання як універсальний. Тому доцільним є відстеження динаміки зміни результируючих показників за декількома методиками. Важливу роль визначенні незадовільної структури балансу неплатоспроможних підприємств займають сукупність різних критеріїв (показників). Вивчаючи значення даних показників, можна встановити реальну можливість відновлення або остаточно втратити платоспроможність підприємства.

Сучасна економічна наука має у своєму арсеналі велику кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування можливого банкрутства.

Як правило, структура балансу аналізується та оцінюється, ґрунтуючись на такі показники:

- 1) коефіцієнта поточної ліквідності;
- 2) коефіцієнта забезпеченості власними коштами.

Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття боргів) показує, чи достатньо в організації оборотних коштів, щоб вести господарську

діяльність і своєчасно погашати зобов'язання. Даний коефіцієнт розраховується ставленням фактичної вартості наявних у підприємства оборотних коштів (підсумок розділу II активу балансу) до найбільш термінових зобов'язань підприємства (підсумок розділу V пасиву балансу за вирахуванням ст. 1530).

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами характеризується наявними власними обіговими коштами підприємства, які необхідні для забезпечення фінансової стійкості. Даний коефіцієнт визначається зіставленням різниці між обсягом джерел власних коштів та необоротних активів (підсумок розділу III - підсумок розділу I) до фактичної вартості, що є у підприємства оборотних коштів (підсумок розділу II - ст. 1230).

Якщо в результаті аналізу та оцінки структура балансу за наведеними показниками виявиться незадовільною, то у цьому випадку розраховується коефіцієнт відновлення платоспроможності, за період, встановлений рівним шести місяцям.

Найбільш широкое застосування серед методів прогнозування банкрутства отримала багатофакторна, так звана Z-модель (індекс) Е. Альтмана. Розрізняють двох- та п'ятифакторні моделі Z-рахунку Е. Альтмана [36].

Двофакторна модель імовірності банкрутства (індекс Z) визначається за допомогою коефіцієнта покриття (X1) і коефіцієнта автономії (X2):

$$Z = -0,3877 - 1,0736X_1 + 0,0579X_2, \quad (1.1)$$

Для підприємств, у яких $Z = 0$, імовірність банкрутства становить 50%. Від'ємні значення Z свідчать про зменшення імовірності банкрутства. Якщо $Z > 0$, то ймовірність банкрутства перевищує 50% та підвищується зі збільшенням значення Z. Ця модель не потребує значного обсягу вихідної інформації, але її недоліком є недостатня точність прогнозування ймовірності банкрутства.

Для збільшення точності прогнозу у західній практиці використовують п'ятифакторну модель Z-рахунку:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5, \quad (1.2)$$

де X_1 – частка чистих оборотних активів у загальній величині активів;

X_2 – рентабельність активів, розрахована по чистому прибутку;

X3 – рентабельність активів, розрахована по фінансовому результату від звичайної діяльності до оподаткування;

X4 – відношення ринкової вартості підприємства (ринкова вартість корпоративних прав) до позичкового капіталу;

X5 – коефіцієнт віддачі усіх активів, який розраховується як відношення чистого доходу від реалізації до загальної величини усіх активів.

Розрахунок величини Z дозволяє проаналізувати динаміку змін фінансової стійкості підприємства та оцінити ймовірності появи кризи на підприємстві за такою шкалою:

$Z \leq 1,8$ – дуже висока;

$1,81 \leq Z \leq 2,70$ – висока;

$2,71 \leq Z \leq 2,90$ – можлива;

$Z \geq 2,91$ – дуже низька.

Ідеї Е. Альтмана були розвинуті Г. Спрінгейтом, який побудував модель на підставі дослідження впливу 19 фінансових показників. Модель Спрінгейта має вигляд:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D, \quad (1.3)$$

де A = робочий капітал / загальна вартість активів;

B = прибуток до сплати податків та процентів / загальна вартість активів;

C = прибуток до сплати податків / короткострокові зобов'язання;

D = обсяг продажу / загальна вартість активів.

Точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак з часом цей показник зменшується. Вважається, якщо Z-показник нижчий за 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом [33, с.53].

Р. Ліс адаптував методику Е. Альтмана для Великобританії:

$$Z = 0,063A + 0,092B + 0,057C + 0,001D \quad (1.4)$$

де A = оборотні активи / загальна вартість активів;

B = операційний прибуток / загальна вартість активів;

C = нерозподілений прибуток / загальна вартість активів;

D = власний капітал / позиковий капітал.

При цьому граничне значення Z дорівнює 0,037, при зменшенні значення Z нижче критичного, виникає висока загроза ймовірності банкрутства підприємства [33,с.63].

З метою діагностики банкрутства підприємства доцільно використовувати і показник діагностики платоспроможності Ж. Конана і М. Гольдера:

$$Z = 0,16K1 - 0,22 K2 + 0,87K3 + 0,10K4 - 0,24 K5 \quad (1.5)$$

де $K1$ = дебіторська заборгованість + грошові кошти та їх еквіваленти / валюта балансу;

$K2$ = постійний капітал / валюта балансу;

$K3$ = фінансові витрати / виручка від реалізації;

$K4$ = витрати на персонал / додана вартість;

$K5$ = валовий прибуток / позиковий капітал.

Критичні значення за їх методикою представлені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Діапазон значень Z - показника за методикою Ж. Конана і М. Гольдера

Значення Z	+0,210	+0,480	+0,002	-0,026	-0,068	-0,087	-0,107	-0,131	-0,164
Ймовірність затримки платежів, %	100	90	80	70	50	40	30	20	10

Джерело: сформовано автором за даними [33,с.63]

Фінансовим аналітиком У. Бівером була запропонована інша система значень показників для оцінки фінансового стану з метою діагностики банкрутства, для чого він рекомендував дослідити тренди показників, що представлені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Система показників У. Бівера

Показник	Алгоритм розрахунку	Рекомендоване значення показників		
		Група I – стійкий фінансовий стан	Група II – за 5 років до банкрутства	Група III – за рік до банкрутства

Продовження табл.1.4

Коефіцієнт У. Бівера	$Kб = \frac{ЧП + Ам}{ДЗ + КЗ}$	0,4-0,45	0,17	-0,15
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	$Kл = \frac{ОА}{КЗ}$	$\geq 3,2$	$\geq 2,0$	$\geq 1,0$
Рентабельність активів	$Pa = \frac{ЧП}{А} \times 100\%$	6-8	4	-22
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$Kкпк = \frac{ДЗ + КЗ}{А}$	$\geq 0,37$	$\geq 0,50$	$\geq 0,80$
Коефіцієнт покриття активів власним оборотним капіталом	$Kнаок = \frac{ВК - НК}{А}$	0,4	$\geq 0,30$	0,06

Джерело: сформовано автором за даними [33, с. 70]

Британські вчені Р. Таффлер і Г. Тішоу запропонували в 1977 році 4-х факторну модель, яка надає точну картину фінансового стану корпорації:

$$Z = 0,53 A + 0,13B + 0,18C + 0,16D, \quad (1.6)$$

де А = операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

В = оборотні активи / загальна сума зобов'язань;

С = короткострокові зобов'язання / загальна вартість активів;

D = виручка від реалізації / загальна вартість активів.

Критичне значення Z-показника за моделлю Р. Таффлер і Г. Тішоу – 0,25. Якщо $Z > 0,3$ – у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо $Z < 0,2$ – банкрутство більш ніж ймовірне.

Як бачимо, у побудові більшості рейтингових методик застосовуються змішані та аналітичні моделі. Варто зауважити, що загальним недоліком є суб'єктивне встановлення вагомості окремих показників, що суттєво залежить від мети аналізу та користувачів інформації.

Вважаємо, що дослідження зарубіжних методів аналізу ймовірності банкрутства підприємств потребує подальшого розгляду у частині визначення прогнозної точності для української економіки.

1.3. Антикризова програма підприємства: призначення, цілі та завдання розробки

У сучасній економіці антикризова програма відіграє вирішальну роль у забезпеченні довгострокового функціонування та ефективної діяльності підприємства у конкурентному середовищі. Антикризова програма є засобом управління змінами і спрямована на пошук альтернативних рішень щодо виходу підприємства з кризового стану.

Діяльність підприємств в умовах кризи орієнтована в основному на здійснення термінових фінансових заходів, що забезпечують вирішення завдань фінансового оздоровлення, налагодження відносин з кредиторами, організацію випуску нового конкурентоспроможного продукту. В умовах кризи в якості першочергової виступає завдання будь-що-будь зберегти основні фонди і ключові технології, ядро трудового колективу. Також важливо приділяти увагу стратегічній перспективі. Необхідно займатися розробкою програми подальшої діяльності підприємства [26,с.82].

Антикризові програми є невід'ємною складовою антикризового управління, тому доцільно розглянути науково-методичні підходи до трактування даного поняття (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Систематизація науково-методичних підходів до трактування сутності поняття «антикризова програма»

№	Автор	Визначення
1	Ковалевська А.[12]	інструмент антикризового управління, спрямований на відновлення функцій та платоспроможності підприємства, здійснення організаційно-економічних та технологічних перетворень
2	Ковбатьок М. [15]	інструмент регулювання та вирішення протиріччя в процесі розвитку підприємства в умовах кризового стану або його загрози, при дії кризоутворюючих факторів, на базі обмежених ресурсів
3	Лігоненко Л. [20]	план дій на відповідний період часу, який дозволяє максимально уникнути небезпечних ситуацій і направити підприємство на шлях зростання і зміцнення позицій на ринку.

Продовження табл.1.5

4	Пілецька С. [26]	довгостроковий курс розвитку підприємства, перелік методів досягнення певної мети, сформований на платформі власних інтересів та в межах власної політики. Для її розробки кожне підприємство має чітко визначити місію, конкурентні переваги, особливості організації виробництва, ринки збуту, асортимент продукції (послуг), обсяг ресурсів, виробничу структуру та програму, організаційну культуру

Джерело: сформовано автором за даними [12;15;20;26]

Аналізуючи табл. 1.5, слід зазначити, що у вітчизняній практиці існує кілька підходів до трактування поняття «антикризова програма».

Проведений аналіз показав, що в сучасній науковій літературі та практиці господарювання не існує єдиного підходу до визначення поняття «антикризова програма», та не існує єдиної позиції щодо кількості та змісту етапів процесу її формування.

Так, процес формування антикризової програма, на думку Пілецької С., складається із шести етапів [26,с.71]:

- визначення терміну реалізації програми;
- моніторинг факторів середовища;
- розробка системи стратегічних цілей діяльності;
- формування політики підприємства;
- розробка заходів, які забезпечують реалізацію програми;
- оцінка результатів програма.

Василенко В. пропонує включити до розглянутої вище послідовності етап визначення відповідності цільових показників програми періодам її реалізації [6,с.109].

На думку Зубарева М., процес реалізації антикризової програми повинен складатися з наступних етапів [10,с.81]:

- аналіз маркетингового середовища та оцінки параметрів кризи;
- визначення цілей та розробка програми подолання кризи, спрямованої на планування стратегічних та оперативних заходів;
- вибір програми антикризового управління;
- реалізація прийнятої програми по виходу з кризової ситуації;

- оцінка та контроль реалізації антикризової програми.

Процес розробки комплексної програми підприємства в умовах кризи може бути представлений наступним чином:

- аналіз прогнозів та можливих напрямів розвитку діяльності підприємства;
- визначення та ранжування цілей та завдань;
- встановлення пріоритетів;
- синтез локальних стратегій та формування на їх основі варіантів комплексної програми розвитку;
- вибір одного варіанту комплексної програми розвитку;
- розробка системи реалізації програми розвитку підприємства в умовах кризи.

У процесі формування антикризової програми важливо враховувати період реалізації, а також фактори внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, специфіку продажів і товарів, стадії життєвого циклу. Проведене дослідження дозволило встановити, більшість авторів не враховує життєвий цикл підприємства: зародження, розвиток, зрілість і занепад. На нашу думку, на кожній стадії життєвого циклу антикризова стратегія має бути різною (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

**Застосування антикризових програм у діяльності підприємства
залежно від стадії життєвого циклу**

Стадія життєвог о циклу	Причина кризового явища	Антикризова програма
Зароджен ня	- неефективна стратегія виходу на ринок; - високі транзакційні витрати виходу на ринок; - неконкурентоспроможна продукція підприємства	Маркетингова програма, фінансова програма, виробнича програма, організаційна програма, кадрова програма, інвестиційна програма, антикризова програма під контролем кредиторів
Ріст	- неефективна система збуту; - відсутність потенційних споживачів; - неефективна маркетингова політика підприємства	Інтегрована система управління корпоративними ризиками та кризами, програма швидкого та ефективного обслуговування, програма скорочення адміністративних витрат

Продовження табл.1.6

Зрілість	- негативний імідж підприємства на ринку; - висновок короткострокових контактів зі споживачами продукції, відсутність довгострокового співробітництва; - високі транзакційні витрати пошуку інформації	Програма лідерства з мінімізацією витрат виробництва, програма спеціалізації на певному вигляді продукції, програма спеціалізації потипу покупців, програма спеціалізації на вибраному сегмент ринку, програма орієнтації на більш привабливі напрямки діяльності, програма вільної ніші, програма вищої якості, програма попередження кризи, програма зростання
Старіння	- неефективна система управління підприємством; - застаріле обладнання та технології; - висока плінність кадрів	Наступальна програма, програма делегування повноважень, програма компромісів та консенсусів, захисна програма, програма оборони, програма злиття, програма диверсифікації, програма стабілізації, програма реструктуризації, програма вицікування, програма протидії

Джерело: сформовано автором за даними [12,с.85]

Так, у фазі зародження антикризова програма має бути орієнтована на аналітичні завдання, прогнози динаміки змін, превентивні заходи.

У фазі зростання антикризова програма спрямована на контроль за діяльністю підприємства, процесом реалізації програми, у фазі зрілості – стримування зниження економічних показників у допустимих для конкретного підприємства кордонів.

Найбільш сильний прояв кризи настає на стадії занепаду, коли кризові явища стають визначальними для подальшої ефективної роботи підприємства. У цій фазі антикризова програма спрямована на реалізацію системи заходів з виведення підприємства з кризи, зниження ризику настання глибокої кризи. Таким чином, антикризова програма являє собою комплексну аналітичну модель функціонування торговельного підприємства в умовах динамічних змін внутрішнього та зовнішнього середовища на всіх фазах життєвого циклу підприємства, спрямованої на досягнення кінцевої мети - довгострокової економічної стійкості.

Механізм антикризової програми є системою інструментів і методів забезпечення стійкості підприємства в довгостроковій перспективі. Для забезпечення ефективної реалізації антикризової програми на торговому підприємстві необхідне та важливе обґрунтування процесу її формування [6].

Проаналізувавши різні методичні підходи до формування антикризової програми на торговому підприємстві, ми прийшли до висновку, що процес розробки програми в умовах кризи має бути представлений як динамічна сукупність взаємопов'язаних управлінських процесів.

Можна виділити три основні етапи формування антикризової програми підприємства:

- планування антикризової програми,
- розробка антикризової програми,
- реалізація програми антикризового управління [30, с.217].

Отже, доцільно доповнити даний цикл таким елементом, як контроль оцінки антикризової програми. У першому блоці пропонується здійснити аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища та оцінку потенційних можливостей підприємств на ринку. Важливо враховувати такі групи факторів зовнішнього та внутрішнього середовища:

- основні тенденції розвитку макро та мікросередовища;
- ресурсні та бюджетні обмеження;
- інтереси груп впливу (споживачі, персонал та ін);
- моделі поведінки конкурентів;
- конкурентоспроможність цін;
- виявлення причин, які призвели до кризи.

Таким чином, розробка антикризової програми підприємства не обмежується витратами матеріальних та фінансових ресурсів, адже велике значення мають інформаційні та інтелектуальні ресурси. Розробка та реалізація антикризових стратегічних рішень передбачає володіння інформацією, яка систематизується та аналізується протягом усього періоду діяльності підприємства. Без інформації немає програми, але інформаційні ресурси підприємства тісно пов'язані з інтелектуальними - підприємство має мати персонал, який здатний визначити тенденції розвитку зовнішнього середовища, напрями розвитку підприємства та перспективи, обґрунтувати необхідність використання ресурсів для досягнення стратегічних цілей.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «КОМПЛЕКСНІ АГРАРНІ СИСТЕМИ»)

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Комплексні аграрні системи»

Компанія ТОВ «Комплексні аграрні системи» (скорочена назва і далі по тексту ТОВ «КОМПАС») зареєстрована 23.06.2017 за юридичним адресом Україна, місто Київ, вул. Кирилівська 160 А. Повна юридична назва організації: товариство з обмеженою відповідальністю «Комплексні аграрні системи».

Підприємство діє відповідно до положень Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Законів України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», інших нормативно-правових актів України та Статуту і набуває прав юридичної особи з дати його державної реєстрації.

Основними видами діяльності ТОВ «КОМПАС» згідно Статуту є:

Основний: 45.31 Оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів

Інші: 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин

46.52 Оптова торгівля електронним і телекомунікаційним устаткуванням, деталями до нього

95.12 Ремонт обладнання зв'язку

Основними діловими партнерами ТОВ «КОМПАС» є постачальники GPS навігації, підприємства та агропідприємства, які знаходяться на території України, а саме такі компанії, як: ТОВ «Техконтроль» – підприємство по виготовленню GPS трекерів; ТОВ «Украстра» – надає послуги по оптовим закупівлям GPS обладнання; ТОВ «Броварийол» – постачальник палива.

Основним ринком збуту на території України є підприємства агробізнесу в різних областях. Також датчики рівня пального для АЗС закуповують великі мережі «Окко», «UPG», «AMIC» та багато інших.

Таким чином, можна зробити висновок, що ТОВ «КОМПАС» має хоч і не досить широкі, проте налагоджені роками взаємозв'язки з підприємствами – постачальниками та підприємствами – покупцями.

Досліджуване підприємство характеризується лінійно-функціональною організаційною структурою. За допомогою лінійних зв'язків керівники підприємства здійснюють пряме управління підлеглими, а за допомогою функціональних – керівники підрозділів дають розпорядження працівникам нижчого рівня, які стосуються питань своєї компетенції. Структура управління ТОВ «КОМПАС» визначена його Статутом. Управління діяльністю підприємства здійснюють органи та посадові особи товариства. Структура ТОВ «КОМПАС» зображена на рис. 2.1.

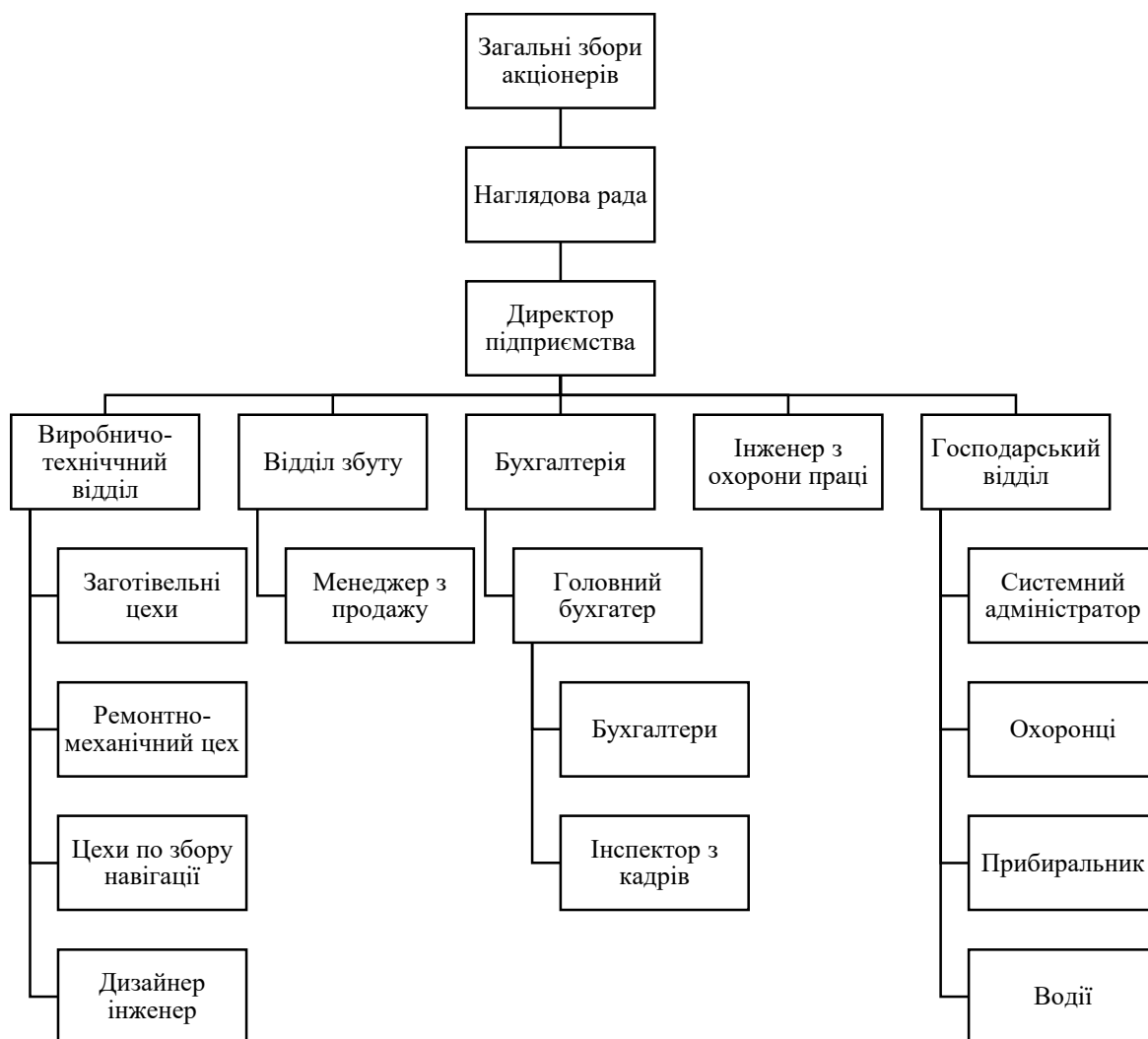

Рис.2.1. Організаційна структура підприємства ТОВ «КОМПАС»

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

Чисельність робітників, що забезпечують діяльність ТОВ «КОМПАС» станом на 31.12.2021 р. становить 29 чоловік. Проаналізуємо структуру персоналу компанії на рис. 2.2.

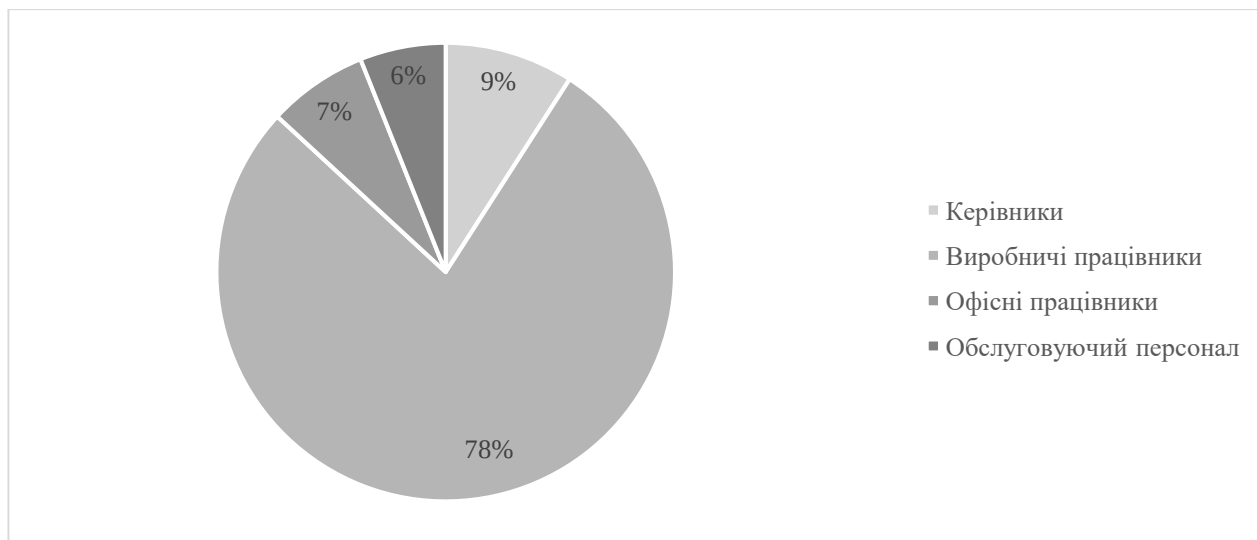

Рис. 2.2. Структура персоналу ТОВ «КОМПАС» станом на 31.12.2021 р.

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

З рис. 2.1 видно, що основну частку працюючих складають саме виробничі працівники, а саме 17 працівників, зайнятих на основних технологічних стадіях виробництва продукції, на другому місці – 4 керівника, а саме: директор, заступник, начальники відділів. Третє місце у структурі персоналу займають фахівці – менеджери та спеціалісти з обслуговування техніки, на останньому місці – обслуговуючий персонал, а саме: системний адміністратор, охоронці, прибиральник, водії.

Проведемо PEST-аналіз зовнішнього середовища ТОВ «КОМПАС». Результати PEST-аналізу наведено у табл. 2.1. Оцінка ймовірності зміни факторів (від 1 до 5, де 1 – низька ймовірність, 5 – висока ймовірність) проводилася на основі суб'єктивного судження автора.

Таблиця 2.1

PEST-аналіз зовнішнього середовища ТОВ «КОМПАС»

Опис фактору	Вплив фактору (від 1 до 3)	Оцінка ймовірності зміни фактору (від 1 до 5)	Оцінка з поправкою на питому вагу
ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ			
Рівень корупції	1	3	0,12
Законодавство з охорони навколишнього середовища	2	1	0,08
Податкова політика	2	2	0,15
ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ			
Рівень інфляції	3	5	0,58
Зміна курсу долара та євро	3	5	0,58
Тарифи на енергоресурси	2	4	0,31
Грошові доходи споживачів	3	4	0,46
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ			
Тенденції моди	2	5	0,38
Вимоги споживачів до якості продукції	2	3	0,23
Відношення до екологічно чистих продуктів	1	3	0,12
ТЕХНОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ			
Рівень технологічного розвитку галузі	2	3	0,23
Поява нових стандартів у технології	3	2	0,23
Загальна сума	26	40	-

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

Основними факторами зовнішнього середовища, які можуть вплинути на ТОВ «КОМПАС», є рівень інфляції, податкова політика, рівень корупції, зміна курсу долара та євро, грошові доходи споживачів, тарифи на енергоресурси, тенденції моди, вимоги до якості продукції, ставлення до екологічно чистих продуктів, рівень технологічного розвитку галузі, поява нових стандартів у технології.

Розглянемо сильні та слабкі сторони підприємства (внутрішнє середовище), а також можливості та загрози ТОВ «КОМПАС», які можуть виникнути на ринку (зовнішнє середовище). Розглянемо результати SWOT-аналізу табл. 2.2

Таблиця 2.2

SWOT-аналіз ТОВ «КОМПАС»

Strengths Сильні внутрішні сторони:	Weaknesses Слабкі внутрішні сторони:
1. Загальне фінансове становище. 2. Рівень виробництва та якість продукції. 3. Налагоджені канали збуту. 4. Кваліфіковані виробничі робітники. 5. Якісне післяпродажне обслуговування GPS навігації.	1. Недоліки у рекламі та маркетингу. 2. Середній рівень цін. 3. Перебої у постачанні матеріалів та обладнання. 4. Повільна динаміка розвитку фірми. 5. Недостатній контроль за виконанням розпоряджень.
Opportunities Зовнішні можливості:	Threats Зовнішні загрози:
1. Зміни тенденцій моди. 2. Розвиток та поява нових технологій у виробництві. 3. Вимоги споживачів до якості продукції. 4. Зростання попиту на товари. 5. Збільшення обсягу продажів (нові сегменти ринку та зменшення вартості).	1. Зміна рівня інфляції. 2. Зміна курсу євро та долара. 3. Зростання цін. 4. Зміна тарифів на енергоресурси. 5. Поява нових фірм на ринку. 6. Війна в Україні та зменшення аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

Таким чином, в результаті SWOT-аналізу отримано список внутрішніх сильних та слабких сторін підприємства, можливостей та загроз зовнішнього середовища.

Отже, аналізоване підприємство ТОВ «КОМПАС» працює на ринку України починаючи з 2017 року. За цей період аналізоване підприємство зарекомендувало себе як надійного постачальника у сфері GPS обладнання, встановлення трекерів на агротехнік, вирахування затрат пального на обробку полів. За роки діяльності підприємство сформувало штат професіоналів та постійно розвиває свою діяльність в можливості виходу на іноземний ринок.

2.2. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства на основі використання економіко-математичних методів та моделей

Для оцінки ймовірності банкрутства ми використали п'ятифакторну модель Z-рахунку Е. Альтмана.

Для збільшення точності прогнозу у західній практиці використовують п'ятифакторну модель Z-рахунку:

$$Z = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + 1,0K_5$$

Проведемо відповідні розрахунки показників:

$$K_1 = 1890 / 17290 = 0,109$$

$$K_2 = 13089 / 71061,9 = 0,184$$

$$K_3 = 4396 / 71061,9 = 0,06$$

$$K_4 = 15144 / 54371 = 0,27$$

$$K_5 = 68589 / 71061,9 = 0,96$$

Таким чином, проведемо розрахунок показника:

$$Z = 1,2 * 0,109 + 1,4 * 0,184 + 3,3 * 0,06 + 0,6 * 0,27 + 1,0 * 0,96 = 0,130 + 0,257 + 0,198 + 0,162 + 0,96 = 1,68$$

Розрахунок величини Z дозволяє проаналізувати динаміку змін фінансової стійкості підприємства та оцінити ймовірності появи кризи на підприємстві за такою шкалою:

$$Z \leq 1,8 - \text{дуже висока};$$

$$1,81 \leq Z \leq 2,70 - \text{висока};$$

$$2,71 \leq Z \leq 2,90 - \text{можлива};$$

$$Z \geq 2,91 - \text{дуже низька}.$$

Таким чином, провівши розрахунки та оцінивши значення показників, виявили, що аналізоване підприємство ТОВ «Компас» має значний ризик банкрутства, так як отриманий показник 1,68, а відповідно до нормативів показник $Z \leq 1,8$ говорить про дуже високу ймовірність банкрутства.

Для визначення ризику банкрутства доцільно оцінити ймовірність і з використанням інших методик. Тому в подальшому проведемо розрахунок

відповідно до методики Г. Спрінгейтом, який побудував модель на підставі дослідження впливу 19 фінансових показників. Модель Спрінгейта має вигляд:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D,$$

Отже, проведемо відповідні розрахунки:

$$A = 3004 / 71061,9 = 0,04$$

$$B = 5361 / 71061,9 = 0,07$$

$$C = 5361 / 54371 = 0,09$$

$$D = 68589 / 71061,9 = 0,96$$

Таким чином, проведемо відповідні розрахунки:

$$Z = 1,03 * 0,04 + 3,07 * 0,07 + 0,66 * 0,09 + 0,4 * 0,96 = 0,041 + 0,214 + 0,06 + 0,384 = 0,699$$

Точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак з часом цей показник зменшується. Вважається, якщо Z-показник нижчий за 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом.

Відповідно до проведених розрахунків ми отримали показник 0,699, що нижчий від нормативного, що підтверджує високий ризик банкрутства підприємства ТОВ «КОМПАС».

Також проведемо дослідження ймовірності банкрутства за адаптованою методикою Р. Ліса:

$$Z = 0,063A + 0,092B + 0,057C + 0,001D$$

Проведемо відповідні розрахунки:

$$\text{де } A = 40584 / 71061,9 = 0,57$$

$$B = 5361 / 71061,9 = 0,07$$

$$C = 13089 / 71061,9 = 0,18$$

$$D = 17290 / 54371 = 0,31$$

Отже, проведемо остаточний розрахунок:

$$Z = 0,063 * 0,57 + 0,092 * 0,07 +$$

$$0,057 * 0,18 + 0,001 * 0,31 = 0,03 + 0,006 + 0,01 + 0,00031 = 0,046$$

Р. Ліс вважав, що граничне значення Z дорівнює 0,037, при зменшенні значення Z нижче критичного, виникає висока загроза ймовірності банкрутства

підприємства. Після розрахунку ми отримали дещо вищий показник, але він близький до критичного.

І на останок проведемо розрахунок ймовірності банкрутства з використанням методики Р. Таффлер і Г. Тішоу, які запропонували 4-х факторну модель, яка надає точну картину фінансового стану корпорації:

$$Z = 0,53 A + 0,13B + 0,18C + 0,16D,$$

Таким чином, проведемо необхідні розрахунки:

$$\text{де } A = 5361 / 54371 = 0,09$$

$$B = 40584 / 54371 = 0,74$$

$$C = 54371 / 71061,9 = 0,76$$

$$D = 68589 / 71061,9 = 0,96$$

Отже, проведемо остаточний розрахунок показника:

$$Z = 0,53 * 0,09 + 0,13 * 0,74 + 0,18 * 0,76 + 0,16 * 0,96 = 0,04 + 0,09 + 0,13 + 0,01 = 0,25,$$

Критичне значення Z-показника за моделлю Р. Таффлер і Г. Тішоу – 0,25. Якщо $Z > 0,3$ – у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо $Z < 0,2$ – банкрутство більш ніж ймовірне.

Таким чином, провівши розрахунок бачимо, що показник на критичній межі, що говорить про високий ризик банкрутства аналізованого підприємства.

Проаналізувавши всі отримані показники за всіма методами та моделями відзначили, що підприємство має критично низькі показники, що говорить про високий ризик банкрутства, тому в подальшому необхідно розробити програму, щодо можливого виходу з кризової ситуації.

2.3. Оцінка можливостей використання методів аналізу фінансового стану підприємства при прогнозуванні ймовірності банкрутства

Головною метою ТОВ «КОМПАС» є збільшення прибутку, тому аналіз фінансових результатів діяльності підприємства має досить важливе і вагоме значення. Завданнями, які традиційно вирішує фінансовий аналіз, є: підвищення

фінансової стійкості підприємства; забезпечення інвестиційної привабливості підприємства; максимізація прибутку підприємства; створення ефективного механізму управління фінансовими ресурсами. Аналіз показників прибутку представлений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «КОМПАС»
за 2019-2021 рр.**

Назва показника	Період			Абсолютне відхилення, тис. грн.		Відносне відхилення, %	
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	53209	51928	68589	-1281	16661	-2,4	32,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	34575	37251	50961	2676	13710	7,7	36,8
Валовий прибуток	18634	14677	17628	-3957	2951	-2,1	20,1
Прибуток (Збиток) до Оподаткування	3483	3272	5361	-211	2089	-6,0	63,8
Поточний податок на прибуток	627	589	965	-38	376	-6,0	63,8
Чистий прибуток	2856	2683	4396	-173	1713	-6,0	63,8

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

Таким чином, проаналізувавши основні фінансові показники діяльності ТОВ «КОМПАС» відзначали спад всіх показників діяльності за 2019-2020 рр. Чистий дохід зменшився на 2,9%, натомість собівартість виросла на 7,7%. Чистий прибуток підприємства знизився на 6 %. Проте за наступний період 2020-2021 рр. спостерігаємо нарощення показників діяльності. Зріс і загальний показник реалізації товарів та послуг, та значно зріс показник чистого прибутку, а саме на 63,8%. Це пов'язане з підписанням нового контракту з установкою обладнання та подальшим його сервісним обслуговуванням.

Для проведення аналізу фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ «КОМПАС» було використано Баланс (Звіт про фінансовий стан).

Проаналізуємо основні показники фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ «КОМПАС». Результати аналізу представлені у табл. 2.4

Таблиця 2.4

**Показники фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ
«КОМПАС» за 2019-2021 рр.**

Показник	Нормативне значення для галузі	2019	2020	2021
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,4-0,6	0,26	0,28	0,24
Коефіцієнт фінансової стабільності	$\geq 0,5$	0,36	0,38	0,32
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,4-0,6	0,74	0,72	0,76
Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів	< 1	2,81	2,63	3,14
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,1$	0,21	0,15	-0,80

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Розглянемо детальніше динаміку показників фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр. на рисунку 2.3.

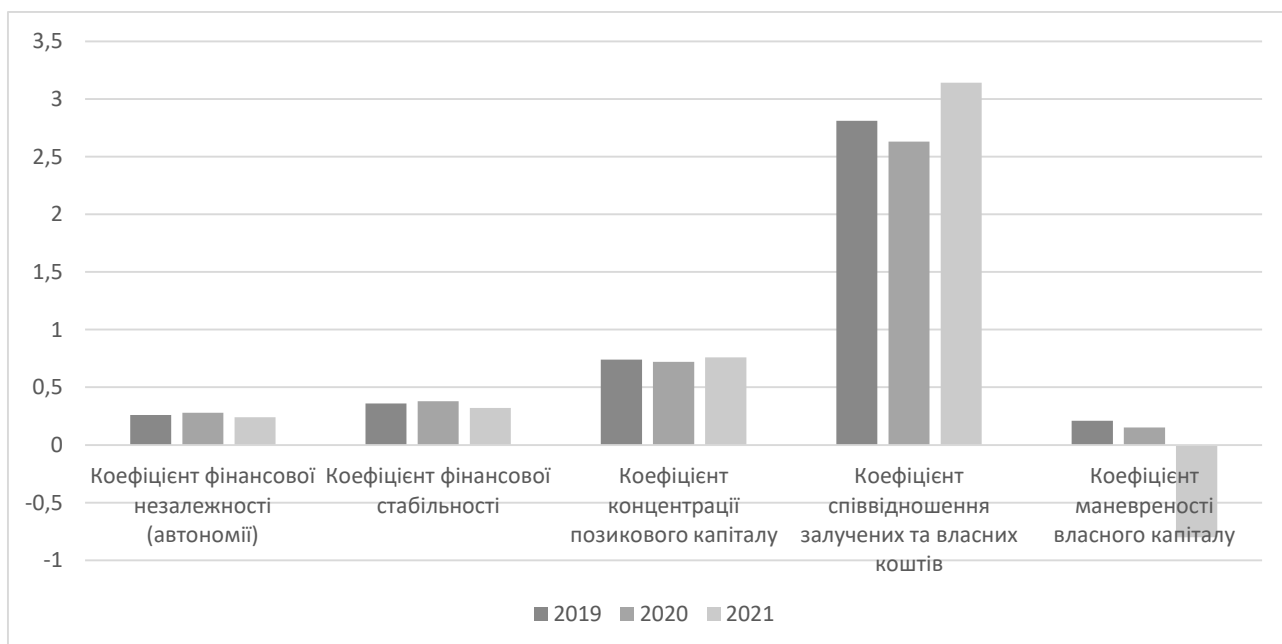

**Рис. 2.3. Динаміка показників фінансової стабільності та платоспроможності
ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр.**

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Проаналізувавши динаміку показників фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр., варто зазначити наступне:

1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) протягом 2019-2021 рр. завжди був нижче нормативного значення. Це свідчить про підвищений рівень фінансових ризиків.

2. Коефіцієнт фінансової стабільності за останні три роки також був нижчим за норму. Це свідчить про високий рівень фінансових ризиків. Так само, як і у випадку з попереднім показником, з метою збільшення його значення підприємству варто залучати кошти власників або інвесторів.

3. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу протягом аналізованого періоду був вищим за нормативний рівень і перебував у межах 0,72-0,76, що також говорить про можливі фінансові ризики.

4. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів протягом 2019-2021 рр. значно перевищував норму, що є ознакою присутності ймовірності банкрутства. За останній рік показник сильно зріс – простежується тенденція до збільшення залежності компанії від зовнішніх кредиторів.

5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2019-2020 роках. був вищим за норму. Це свідчить про те, що у цей період підприємство мало достатню кількість ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних. Але в 2021 році ситуація погіршилася і показник набув негативного значення -0,80. Ці дані свідчать, що власний капітал спрямований на фінансування необоротних коштів, отже, для фінансування оборотних активів треба звертатися до позик. Це призводить до зниження фінансової стабільності.

Таким чином, проаналізувавши показники фінансової стабільності та платоспроможності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр., можна зробити такі висновки. З кожним роком показники постійно погіршувалися. На кінець 2021 р. можна відзначити, що фінансові ризики компанії зросли та збільшилася залежність від зовнішніх кредиторів.

Проаналізуємо основні показники ефективності ведення бізнесу ТОВ «КОМПАС». Результати аналізу представлені у таблиці 2.5

Таблиця 2.5

Показники ефективності ведення бізнесу ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр.

Показник	Нормативне значення для галузі	2019	2020	2021
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	↑	32,52	23,22	29,13
Рентабельність активів (ROA), %	↑	8,81	6,26	7,42
Операційна рентабельність продажів (ROS), %	↑	6,55	6,30	7,82
Рентабельність основних фондів, %	↑	44,16	28,10	20,93

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Розглянемо детальніше динаміку показників ефективності ведення бізнесу ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр. на рис. 2.5.

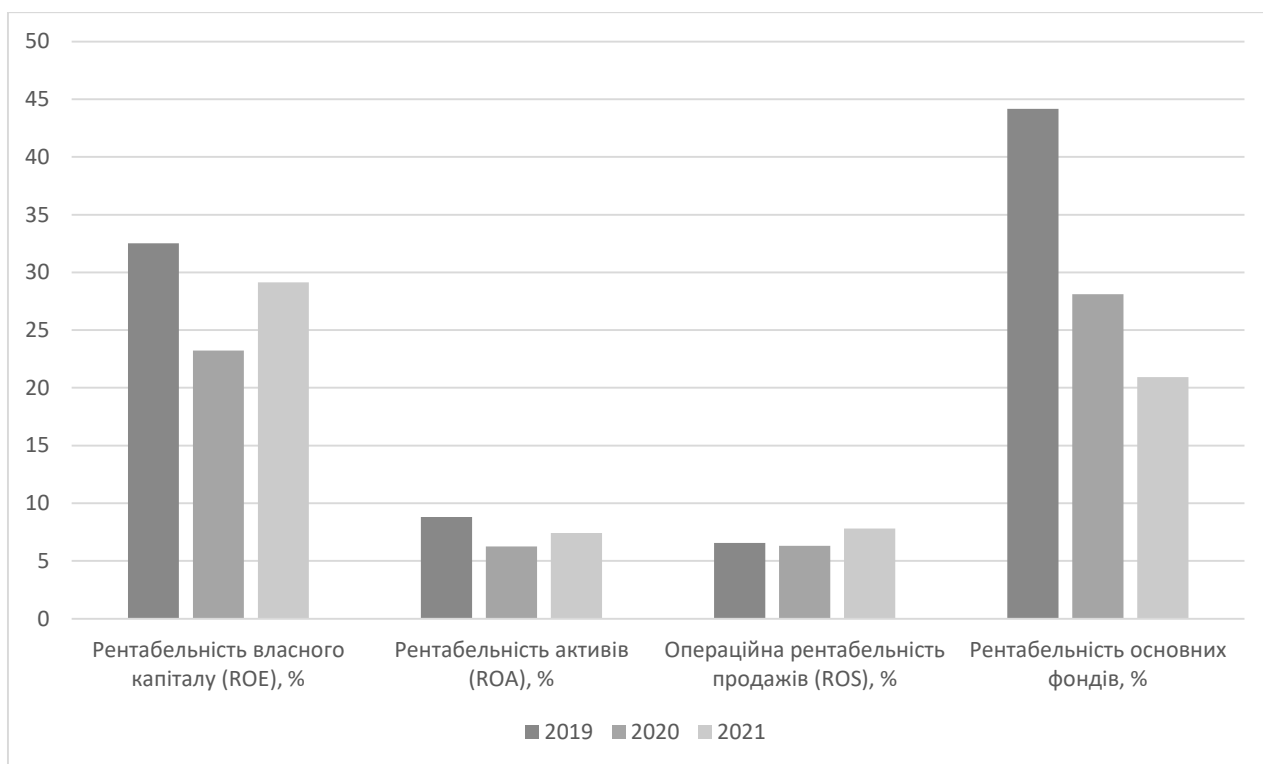

Рис. 2.5. Динаміка показників ефективності ведення бізнесу ТОВ «КОМПАС» комбінат» за 2019-2021 рр.

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Проаналізувавши динаміку показників прибутковості та рентабельності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр., варто зазначити таке:

1. Рентабельність власного капіталу (ROE) у 2021 році порівняно з 2019 роком трохи знизилася, а саме на 10,42%, а порівняно з 2020 роком зросла на 25,45%. Основним фактором, що вплинув на значення показника, є постійне зростання чистого прибутку. Загалом ефективність використання власного капіталу є високою.

2. Рентабельність активів (ROA) протягом аналізованого періоду постійно змінювалася. У 2020 році порівняно з 2019 роком показник знизився на 28,95%. Але вже в 2021 році порівняно з 2020 роком, хоч показник і не досяг значення 2019 року, але все ж таки спостерігалось його зростання на 18,53%. Це сталося за рахунок оптимізації структури активів та зростання чистого прибутку підприємства.

3. Операційна рентабельність продажів (ROS) у 2019-2020 рр. була приблизно на одному рівні. У 2021 році спостерігається зростання показника на 24,17% порівняно з попереднім роком. Цьому сприяло оптимізація операційних витрат та зростання виручки від проданої продукції.

4. Рентабельність основних фондів протягом аналізованого періоду падала. Якщо у 2019 році кожна гривня, вкладена в основні фонди, дозволяла отримати 44,16 копійок чистого прибутку, то у 2021 році ця сума зменшилася більш ніж у 2 рази та становила 20,93. Це пов'язано з тим, що рівень ефективності використання основних фондів з кожним роком падав. Для виправлення ситуації підприємству слід у повній мірі використовувати устаткування, продати основні фонди, а також модернізувати виробничі технології.

Таким чином, проаналізувавши показники ефективності ведення бізнесу ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр., підприємство так само залишається рентабельним.

Проаналізуємо основні показники ділової активності ТОВ «КОМПАС». Результати аналізу представлені у табл. 2.6

Таблиця 2.6

Показники ділової активності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр.

Показник	Нормативне значення для галузі	2019	2020	2021
Коефіцієнт оборотності активів	↑	1,64	1,21	1,16
Коефіцієнт оборотності запасів	↑	62,81	55,68	71,32
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	↑	5,28	3,87	3,67
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	↑	2,05	1,56	1,80
Коефіцієнт оборотності основних засобів	↑	8,23	5,44	3,27

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Проаналізувавши динаміку показників ділової активності ТОВ «КОМПАС» за 2019-2021 рр., варто зазначити таке:

1. Коефіцієнт оборотності активів з кожним роком зменшувався, що є негативним явищем для підприємства.

2. Коефіцієнт оборотності запасів у 2021 році порівняно з 2019 роком зріс на 13,55 %, а порівняно з 2020 роком – на 28,09 % до 71,32 оборотів на рік. Зростання цього показника свідчить, що поступово поліпшується політика управління запасами.

3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості з кожним роком зменшувався. На кінець 2021 року його значення становило 3,67%, яке порівняно з 2019 роком зменшилося на 30,49%, а порівняно з 2020 роком – на 5,17%. Тенденція скорочення цього показника є негативним явищем.

4. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів у 2021 році становив 1,8, що порівняно з 2019 роком менше на 12,2 %, але порівняно з 2020 роком показник зріс на 15,38 %. Але це значення коефіцієнта не є досить високим. Якщо у 2019 р. на кожну гривню оборотних активів реалізовано продукції на суму 2,05 гривні, то у 2021 р. – лише на 1,8 гривні. Основною причиною зниження коефіцієнта є постійне зростання суми дебіторської заборгованості за продукцію. Зважаючи на те, що розмір збуту залишається стійким, а в останній рік аналізованого періоду він сильно зріс, то зростання дебіторської заборгованості за товари є негативним явищем.

5. Коефіцієнт оборотності основних засобів протягом досліджуваного періоду постійно скорочувався. Це свідчить, що ефективність управління основними засобами падає.

Таким чином, проаналізувавши показники ділової активності ТОВ «КОМПАС», можна зробити такі висновки. Компанія має проблеми зі стягненням дебіторської заборгованості, менш ефективно використовуються основні фонди. Позитивним явищем є лише поліпшення політики управління запасами.

Отже, проаналізувавши основні показники відзначили, що не дивлячись на високі показники рентабельності та прибутковості ТОВ «КОМПАС», у аналізованого підприємства є значні проблеми, зокрема зі стягненням дебіторської заборгованості, та менш ефективно використовуються основні фонди. Дані показники говорять, що в подальшому аналізоване підприємство може бути під високим ризиком банкрутства.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТА РОЗРОБКА АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «КОМПЛЕКСНІ АГРАРНІ СИСТЕМИ»)

3.1. Заходи з попередження, прогнозування та запобігання кризовим явищам на підприємстві

Вибір тих чи інших заходів залежить від причин, що породжують небезпеку банкрутства. Вихідними причинами, як правило, є низький науково-виробничий потенціал, слабкість організаційного потенціалу, неефективність системи управління (механізмів управління та організації управління), серія помилок у прийнятті рішень стратегічного характеру [1].

Таким чином, для нормального існування підприємства ТОВ «КОМПАС» необхідно створення такої системи управління, яка чітко реагувала б на часті зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, розвиток та конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, своєчасне прийняття управлінських рішень оперативного та стратегічного значення. Саме для запобігання кризовому стану підприємств слід сформувати відповідну та адекватну реальним соціально-економічним процесам систему запобігання, прогнозування та подолання банкрутства підприємства, яка породжує здатність промислового виробництва до функціонування в умовах підвищеного ризику та загроз.

Система раннього попередження та реагування (СРПР) – це особлива інформаційна система, яка інформує керівництво про потенційні ризики, які можуть насуватися на підприємство, як зовнішнього, і внутрішнього середовища. Дана система визначає та аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства або втрати потенційних шансів. Доцільність впровадження системи раннього попередження та реагування полягає у вирішенні за її

допомогою наступних завдань: своєчасної ідентифікації факторів, які сигналізують про той чи інший напрямок розвитку окремих показників, внутрішніх та зовнішніх параметрів діяльності підприємства ТОВ «КОМПАС»; швидкої ідентифікації фінансової кризи та виявлення причин, що її визначають; вжиття та розроблення превентивних та антикризових заходів на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень та розробок, дозволив визначити та систематизувати основні концептуальні підходи до формування на підприємстві системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства та виділити її основні складові (рис.3.1).

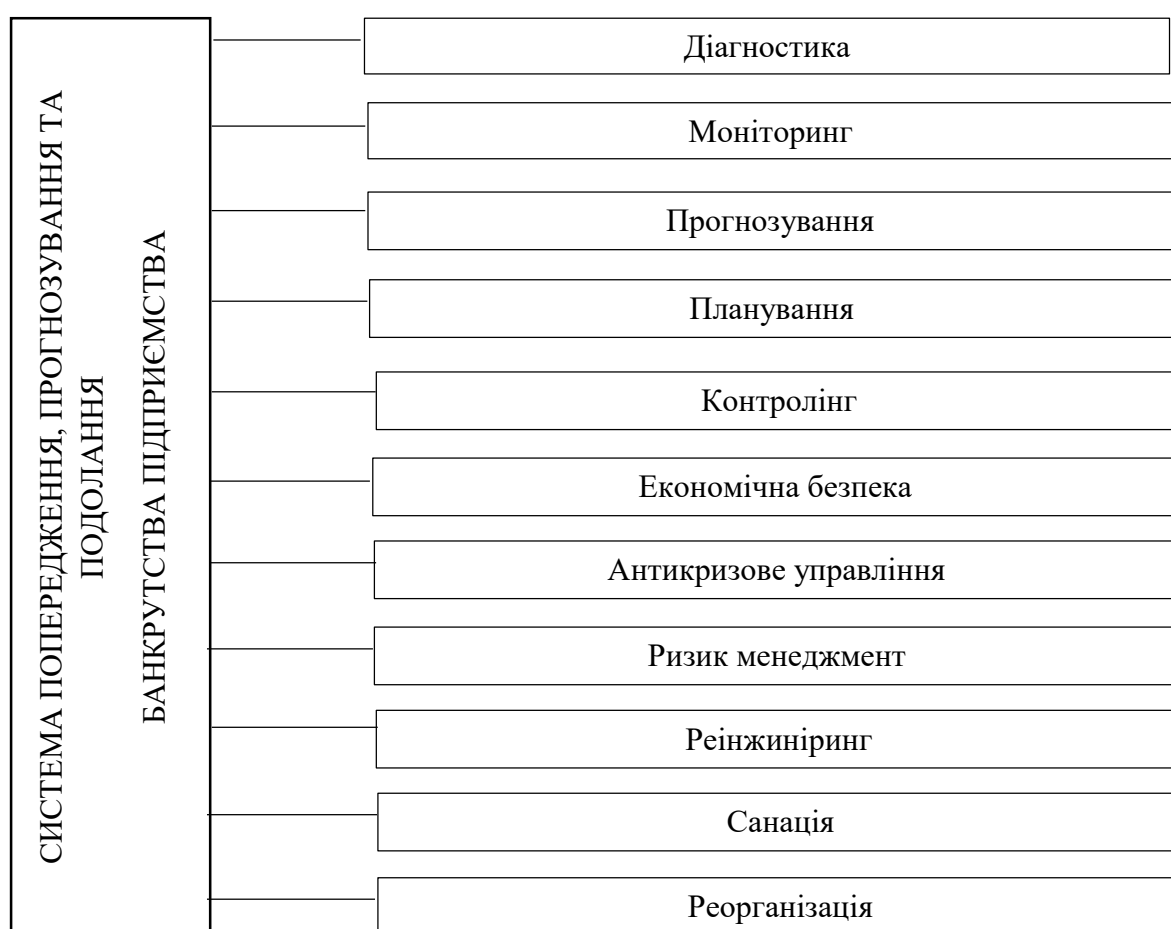

Рис.3.1. Система попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства та її складові елементи

Джерело: розробка автора

Наведена на рис.3.1 система попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства не обмежується лише зазначеними складовими та

може бути доповнена іншими. Однак на рис.3.1 були згруповані, на нашу думку, найбільш важливі, взаємопов'язані та невід'ємні складові, необхідні для формування дієвої, результативної та ефективної системи недопущення банкрутства підприємства.

Особливе значення для фінансової служби підприємства має сукупність заходів щодо попередження банкрутства, які вона зобов'язана реалізувати. Заходи щодо запобігання банкрутству підприємства пов'язані з ефективним управлінням його фінансами та виробництвом, правильним визначенням стратегічних цілей та тактики їх реалізації.

Основні заходи щодо санації неплатіжних підприємств при певній фінансовій підтримці:

- впровадження нових форм та методів управління;
- перехід на випуск нової продукції, підвищення її якості;
- підвищення ефективності маркетингу;
- зниження виробничих витрат;
- скорочення дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- підвищення частки власних коштів в оборотних активах за рахунок частини фонду вимоги та реалізації короткострокових фінансових вкладень;
- продаж зайвого обладнання, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції на основі інвентаризації, а також продажу дочірніх фірм та часток у капіталі інших підприємств;
- тимчасова зупинка капітального будівництва; конверсія боргів короткострокових перетворень заборгованості у довгострокову; скорочення чисельності зайнятих; інші заходи [3].

Крім того, для запобігання банкрутству та відновлення платоспроможності підприємства змушені зробити, передусім такі кроки:

- продаж частини нерухомого майна;
- звільнення від надлишкових товарно-матеріальних запасів;
- збільшення статутного капіталу;

- одержання довгострокових позичок або позики на поповнення оборотних коштів;
- розробка та здійснення програми скорочення витрат;
- покращення управління активами;
- отримання державної фінансової підтримки на безоплатній чи зворотній основі з бюджетів різних рівнів, галузових та міжгалузевих позабюджетних фондів.

Ці рекомендації є лише загальними напрямками робіт із запобігання банкрутству. Для виходу з кризового фінансового стану та забезпечення стійкості темпів зростання основних показників фінансово-господарської діяльності необхідно розробити програму з оздоровлення фінансового стану підприємства.

3.2. Розробка антикризової програми діяльності ТОВ «Комплексні аграрні системи»

Для повноцінного здійснення ефективної розробки антикризової програми необхідно знати, що цей процес проходить ряд послідовних етапів. Слід зазначити, що зміст кожного етапу може дещо змінюватись в залежності від специфіки діяльності конкретної організації, проте в цілому процес антикризового планування практично завжди включає в себе наступні етапи:

1. Формування команди чи комітету з антикризового планування.
2. Збір інформації та діагностика.
3. Створення формального антикризового плану.
4. Тестування антикризового плану.
5. Оновлення та вдосконалення антикризового плану.
6. Необхідно детальніше розглянути кожен етап.
7. Формування команди чи комітету з антикризового планування.

Антикризове планування, як і будь-яка інша діяльність в організації, не може бути ефективним, якщо за нього не відповідають конкретні співробітники організації. Адекватно підібраний склад команди або комітету з антикризового планування є першим кроком на шляху до успішного та ефективного антикризового управління.

Антикризова програма або керівництво по дії в кризових ситуаціях суттєво полегшує роботу співробітників у період кризи. Для того щоб програма не просто була складена, а й служила ефективним інструментом антикризового управління, при роботі над нею необхідно дотримуватися наступних принципів:

1) кризова програма не повинна бути занадто громіздкою і складною. У критичній ситуації ніхто не витрачатиме час на перегляд сотень сторінок тексту в пошуках потрібного телефонного номера або інструкції. Необхідні чіткі та ясні керівництва та доступ до необхідної інформації, а не нагромадження запутаної термінології;

2) кризова програма повинна мати дійсно актуальну інформацію (списки ключових персон, номери телефонів, координати екстрених служб), котра повинна відповідати дійсності та періодично оновлюватися;

3) кризова програма повинна мати адресний, спрямований опис необхідних дій для кожної залученої групи співробітників та інших осіб, а неабстрактний посібник для персоналу ТОВ «КОМПАС».

Структура кризової програми індивідуальна, проте загалом кризова програма має містити такі основні складові:

- введення, у якому коротко вказуються мети створення кризового плану, обґрунтовуються його необхідність і обов'язковість до виконання усіма співробітниками компанії;
- опис найімовірніших кризових ситуацій. У цьому розділі вказується, з якими кризовими ситуаціями може зіткнутися компанія. Їх перелік, зрозуміло, не може бути вичерпним, проте опис типових для організації криз допоможе виробити у співробітників усвідомлення того, що криза

цілком може відбутися і в їх компанії, ставши причиною надзвичайної розгубленості;

- виклад політики компанії, її цінностей та базових установок. Це елемент кризового плану сприяє тому, щоб у потрібний момент співробітники не розгубилися в непередбачених обставин і продовжували дотримуватися цілей і цінностей фірми. Такі базові установки, як увага до потреб клієнтів, турбота про персонал, соціальна відповідальність у період кризи, не тільки не повинні бути забуті, але здатні стати тим орієнтиром, який допоможе вивести організацію з небезпечної ситуації;
- результати минулого досвіду. З їхньою допомогою можна навчити тому, як з допомогою злагоджених, відповідних заздалегідь розробленому плану дій співробітників фірми можна запобігти розвитку кризи чи вийти із нього з мінімальними втратами; при складанні цього розділу вкрай важливо звертати увагу на перелічені вище особливості кризового планування;
- зразки та шаблони різних документів. Листи акціонерам, прес-релізи, звернення до клієнтів - всі ці документи буде вкрай складно, практично неможливо підготувати безпосередньо в ході кризи, тому шаблони для типових кризових ситуацій повинні бути розроблені заздалегідь і включені в кризовий план. Підготовкою цих шаблонів займається команда антикризового планування спільно з спеціалістами відповідних підрозділів організації, що залучаються для цієї мети;
- списки ключових осіб, відповідальних за дії в кризовій ситуації (співробітники служби безпеки, відділ по роботі з інвесторами та т.д.) з номерами контактних телефонів чи інших засобів зв'язку. Кожна позиція списку повинна містити коротку вказівку, в якій ситуації необхідно звернутися до цієї особи;

На підставі всього вищевикладеного, було розроблено антикризову програму ТОВ «КОМПАС» для запобігання настанню ризиків і неспроможності підприємства (Додаток Б).

Таким чином, розроблена програма допоможе ТОВ «КОМПАС» правильно розподілити обов'язки між керівною ланкою. Постійний контроль над витратами та максимізація економії призведе до збільшення прибутковості та нарощення власного капіталу. Дана ситуація допоможе ТОВ «КОМПАС» брати менше кредитів та швидше виплачувати заборгованість. Велике значення має персонал організації, тому створення сприятливих умов праці та підвищення рівня кваліфікації призведуть до більш вищого і якісного обслуговування клієнтів. Високий рівень якості обслуговування запорука нових та постійних клієнтів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши тему роботи та виконавши ряд поставлених завдань прийшли до наступних висновків:

1. Дослідження економічної сутності та причин банкрутства підприємства дозволили встановити що банкрутство є механізмом повернення боргів неплатоспроможних підприємств, які опинилися в глибокій фінансовій кризі. Тобто, банкрутство є свого роду системою природного відбору, а також може виступати методом нечесної конкурентної боротьби. Вивчення літератури за темою дослідження дозволило виявити різноманітні поняття, які пов'язані з банкрутством: «кризовий стан», «фінансова криза», «інститут ринкової економіки», «засіб порятунку активів», «могутній інструмент промислової політики», «невід'ємний елемент ефективно функціонуючої ринкової економіки», «інструмент досягнення тих чи інших цілей економічної політики держави», «механізм повернення боргів» тощо.

2. Надавши методичні підходи до прогнозування банкрутства підприємств прийшли до висновку, що сучасна економічна наука має у своєму арсеналі велику кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування можливого банкрутства. Найбільш широке застосування серед методів прогнозування банкрутства отримала багатофакторна, так звана Z-модель (індекс) Е. Альтмана. Ідеї Е. Альтмана були розвинуті Г. Спрінгейтом, який побудував модель на підставі дослідження впливу 19 фінансових показників. З метою діагностики банкрутства підприємства також можна використовувати і показник діагностики платоспроможності Ж. Конана і М. Гольдера. Фінансовим аналітиком У. Бівером була запропонована інша система значень показників для оцінки фінансового стану з метою діагностики банкрутства, для чого він рекомендував дослідити тренди показників.

3. Розглянувши поняття антикризової програми підприємства: призначення, цілі та завдання розробки відзначили, що антикризова програма – це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому

систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах підприємства, його структурних підрозділів та функціональних служб для досягнення поставленої мети – виведення підприємства з кризового стану.

4. Провівши оцінку ймовірності банкрутства підприємства на прикладі ТОВ «Комплексні аграрні системи» відзначили, що аналізоване підприємство працює на ринку України починаючи від 2017 року. За цей час вона зарекомендувала себе на ринку як інноватора по сервісу обслуговування та встановлення GPS трекерів на аграрну техніку. Провівши фінансовий аналіз підприємства відзначили, що існує певна проблема з виплатами дебіторської заборгованості. Також відзначили зниження показників ліквідності та платоспроможності. Не дивлячись на нарощення прибутковості рівень витрат залишається досить високим. Провівши розрахунок за різними моделями оцінки ймовірності банкрутства виявили, що ТОВ «КОМПАС» по всіх використаних моделях має високий ризик банкрутства.

5. У ході роботи було внесено пропозиції щодо удосконалення підходів до прогнозування ймовірності банкрутства та розроблено антикризову програму. Методика фінансової стабілізації полягає у своєчасній діагностиці причин неспроможності та механізмів їх усунення, що продемонстровано на отриманих даних. Крім того, для запобігання банкрутству та відновлення платоспроможності підприємства необхідно зробити, передусім такі кроки: продаж частини нерухомого майна; звільнення від надлишкових товарно-матеріальних запасів; збільшення статутного капіталу; одержання довгострокових позичок або позики на поповнення оборотних коштів; розробка та здійснення програми скорочення витрат; покращення управління активами; отримання державної фінансової підтримки на безоплатній чи зворотній основі з бюджетів різних рівнів, галузевих та міжгалузевих позабюджетних фондів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018, № 2597&VIII, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597&19> (дата звернення: 03.09.2022)
2. Белінська О.В. Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки*. 2012. № 4. С. 267-274
3. Бова В.А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства. Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (16 листопада 2016 р.). Київ: НТУУ «КПІ», 2016. С. 148–149.
4. Барановська О.М. Аналіз фінансового стану як інструмент запобігання кризі та виведення підприємства з неї. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. – 2008. № 12 URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vpabia/2008_12/stat/UDK%20334.htm.pdf. (дата звернення: 25.10.2022)
5. Бова В.А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства XV Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки». 16 листопада 2016 року. Київ: НТУУ «КПІ», 2016 – 148-149 с.
6. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством. Навчальний посібник Київ.: Центр навчальної літератури. 2005. 504 с.
7. Гавриленко Т. В., Вітко В. Ю. Механізм забезпечення антикризової діяльності підприємства. *International scientific journal*. 2015. № 8, 101-103.
8. Даниленко В.А. Застосування моделей діагностики банкрутства для оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України Збірник наукових праць «Науковий вісник Академії муніципального управління», серія «ЕКОНОМІКА», випуск 7. 2009 р. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09dvaou.pdf. (дата звернення: 15.10.2022)

9. Жаворонок А.В. Управління дебіторською заборгованістю. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 419–422
10. Зубарева М. А. Прикладні антикризові PR-технології : навч. посіб. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 162 с.
11. Костевич О.Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку Вісник Чернігівського технологічного університету. *Серія «Економічні науки»*. Чернігів: ЧДТУ, 2010. № 43. 54–59 с.
12. Ковалевська А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Антикризове управління підприємством» для студентів 5 курсу заочної форми навчання ЦПО та ЗН освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 0305 Економіка та підприємництво напряму підготовки 6.030504 – Економіка підприємства та слухачів другої вищої освіти заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності 7.03050401 Економіка підприємства (за видами економічної діяльності); Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 140 с.
13. Квасницька Р.С. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2. С. 130-135.
14. Кузьмін О.Є. Діагностика потенціалу підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. С. 155-166.
15. Ковбатюк М. В., Шкляр В. В. Оцінювання ефективності заходів антикризового менеджменту підприємств транспортної галузі. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5. С. 201–210.
16. Левченко Ю. Г., Ківер А. В. Розробка та обґрунтування антикризових заходів на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 5. С. 66– 70.
17. Литвин З. Б. Необхідність діагностики в умовах антикризового управління діяльністю підприємства. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21, № 2, 152-156.
18. Левченко Н.М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №2. 114–117 с.

19. Ліснічук О.А. Розробка моделей діагностики банкрутства українських підприємств за допомогою дискримінантного аналізу. URL: file:///C:/Users/NIKOLAS/Downloads/Nvmgu_eim_2015_10_57.pdf (дата звернення: 01.09.2022)
20. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 580 с.
21. Маринич І.А. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник ПЛТУ України*. 2010. С. 105-108 с.
22. Мізіна О. В., Криворучко К. О. Антикризове управління у сучасному менеджменті підприємств. *Ефективна економіка*. 2018 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_11_39.
23. Онісіфорова В. Ю., Сідельнікова В. К. Актуальні аспекти антикризового управління підприємством. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2020. С. 137-145.
24. Островський І. А., Гайденок С. М., Прасол. В. М. Стратегічне антикризове управління персоналом: закордонний досвід досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_6_27.
25. Петухова О. М., Чорноштан Г. Г. Розвиток теоретичних підходів до визначення економічної діагностики підприємства. *Інноваційна економіка*, 2014 № 5, 56-61.
26. Пілецька С. Т. Антикризове управління економічною стійкістю промислового авіапідприємства: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 320 с.
27. Прохорова В.В. Прогнозування банкрутства як складова антикризового фінансового управління. *Економічний простір*. 2009. № 23/2. С. 103-109
28. Пономаренко, Т. В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства *Економічний аналіз : зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр*

Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. Том 23. № 2. С. 160-168

29. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. – 2011. № 4. С. 170 – 177

30. Рамазанов С.К., Надьон Г.О., Степаненко О.П., Тимашова Л.А. Інноваційні технології антикризового управління економічними системами: монографія. Під ред. проф.. С.К. Рамазанова. Луганськ - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. 480 с.

31. Сушко, В. І. Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств. *Економіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 72-83

32. Турчак В.В. Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*. 2014. №8 (11) 49-52 с.

33. Тридід О.М., Тижненко О.Г. Економіко-математичні моделі оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання: монографія. Київ.: УБС НБУ, 2009. 213 с.

34. Хринюк О. С. Сутність фінансового потенціалу підприємства *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. №11. С.1–9

35. Чаркіна Т. Ю. Теоретикометодологічні основи формування системи антикризового управління пасажирським комплексом залізничного транспорту : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 економіка та управління національним господарством ; 051- Економіка Дніпр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. В.Лазаряна ; Укр. держ. ун-т залізн. трансп. Харків, 2021. 566 с.

36. Altman E. J. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy *Journal of Finance*. No. 4. 1968. – P. 589–609.

37. Beermann K. Prognosemöglichkeiten von Kapitalverlusten mit Hilfe von Jahresabschlüssen Düsseldorf, 1976.

38. Beaver W. Financial Ratios as Predictors of Failure Empirical Research in Accounting, Selected Studies 1966, Supplement to: *Journal of Accounting Research*, Vol. 4 (1966). P. 71–111.

39. Weibel P.F. Die Aussagefähigkeit von Kriterien zur Bonitätsbeurteilung im Kreditgeschäft der Banken Bankwirtschaftliche Forschungen, Bd. 24. Bern-Stuttgart, 1973.
40. Toffler R. Going, going, gone-four factors which predict "Accountancy". March 1977. P. 50–54.